

BYVANDRING I DRAGØR

AF BIRTE HJORTH

BYVANDRING I DRAGØR

© Birte Hjorth

Udgivet af: Dragør Lokalarkiv, 1998

Redaktion: Lis Thavlov

Fotos:

Jørgen Jensen (nutidige optagelser)

Jørgen Petersen (s. 48)

Dirch Jansen (s. 21, s. 36)

Alle ældre optagelser indgår i Dragør Lokalarkivs samlinger

Layout: Identitet & Design

Tryk: A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing

Følgende sponsorer bringes hermed en tak:

Amagerbankens Jubilæumslegat

Beboerforeningen for Dragør gl. By

Dragør Borgerforening

Dragør Kommune

Velux-Fonden af 1981

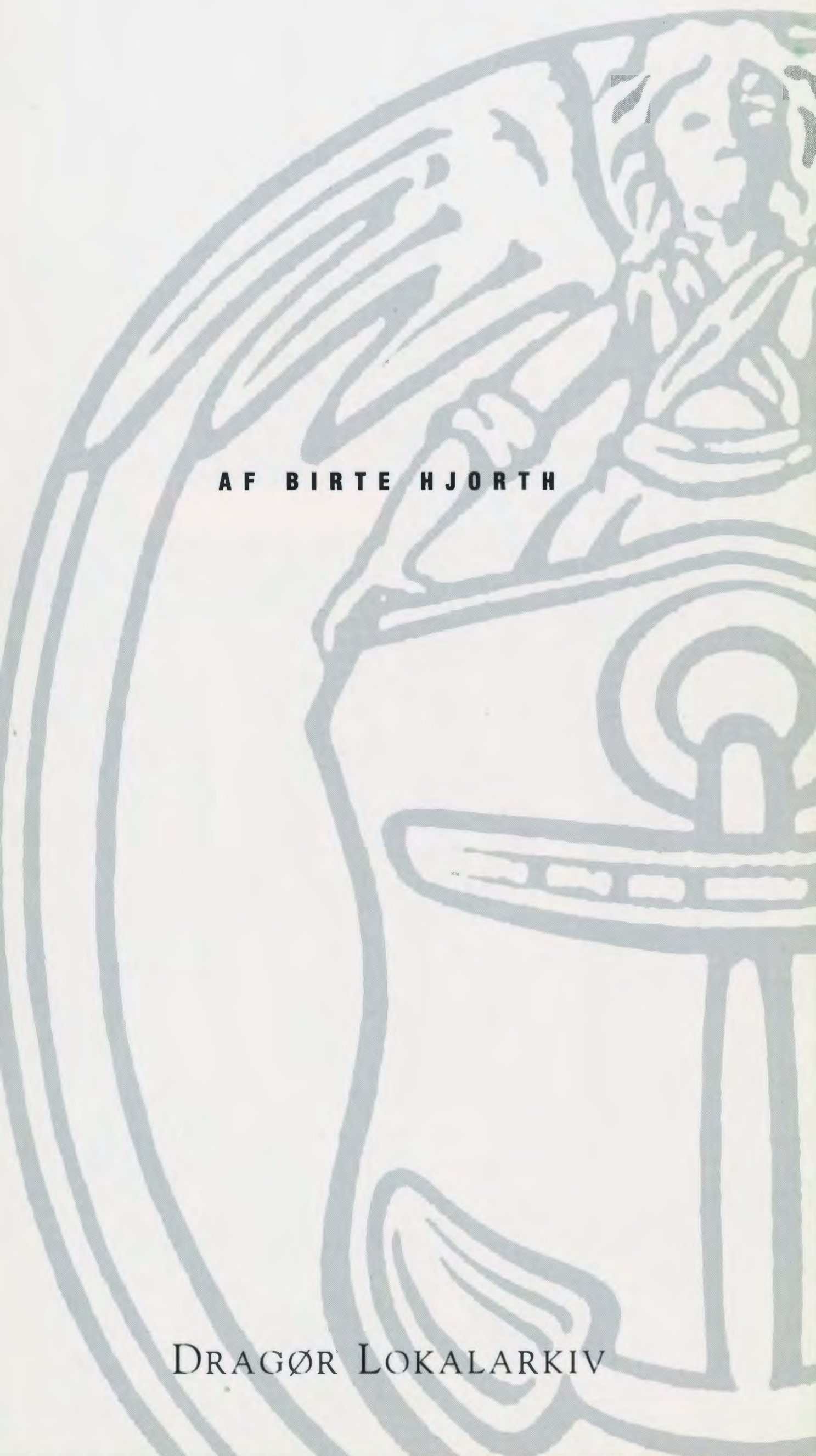
Endvidere rettes en særlig tak til Jørgen Jensen og Louise Corneliussen/Plan og Teknik, Dragør Kommune for lån af farvefotos, faglig bistand samt korttegning.

ISBN: 87-89571-22-3

BYVANDRING I DRAGØR

AF BIRTE HJORTH

DRAGØR LOKALARKIV

INDHOLD

LIDT OM BYENS HISTORIE 6

Bebyggelsen i den gamle bydel 17

Gadenavnene 21

RUNDT I DRAGØR 25

Havnepladsen 25

Strandgade 30

Strandstræde og Hollandsfed 31

Fogdens Plads 35

Lodsstræde 36

Skippergangen og Skipperstræde 37

Sønderstræde og Rønne Allé 39

Blegerstræde 40

Jens Eyberts Plads 42

von Ostensgade 43

Bjergelav 44

Vestgrønningen 45

Nyby og Blushøj 46

Badstuevælen 49

Kongevejen 50

Jan Timanns Plads 52

Stakhaven 52

Toldergade 54

OVERSIGTSKORT 55

LIDT OM BYENS HISTORIE

DRAGØRS BYKERNE er med sine snævre gader og lave huse fra 1700- og 1800-tallet en af de bedst bevarede byer i Danmark og derfor en velbesøgt turistby.

Allerede i middelalderen var Dragør kendt af omverdenen. Den var en international markedsplads for hanseatiske købmænd, der kom hertil hvert år fra august til oktober for at handle og købe de sild, som der var så rigeligt af i Øresund. Det påstås, at sildene kunne skovles op i spandevís. Dette tiltrak folk fra nær og fjern. Fiskere, gællekoner til at rense sildene, læggekoner til at lægge dem i tønder og mange andre kom hvert år til Dragør for at tjene penge og altså også de hanseatiske købmænd, der købte sildene og fragtede dem ned i Europa, hvor saltede sild var en eftertragtet spise i den katolske fastetid mellem fastelavn og påske. De hanseatiske stæder havde hver deres eget afgrænsede område - de såkaldte fed - hvor alle disse mennesker handlede og boede i telte og simple træhytter.

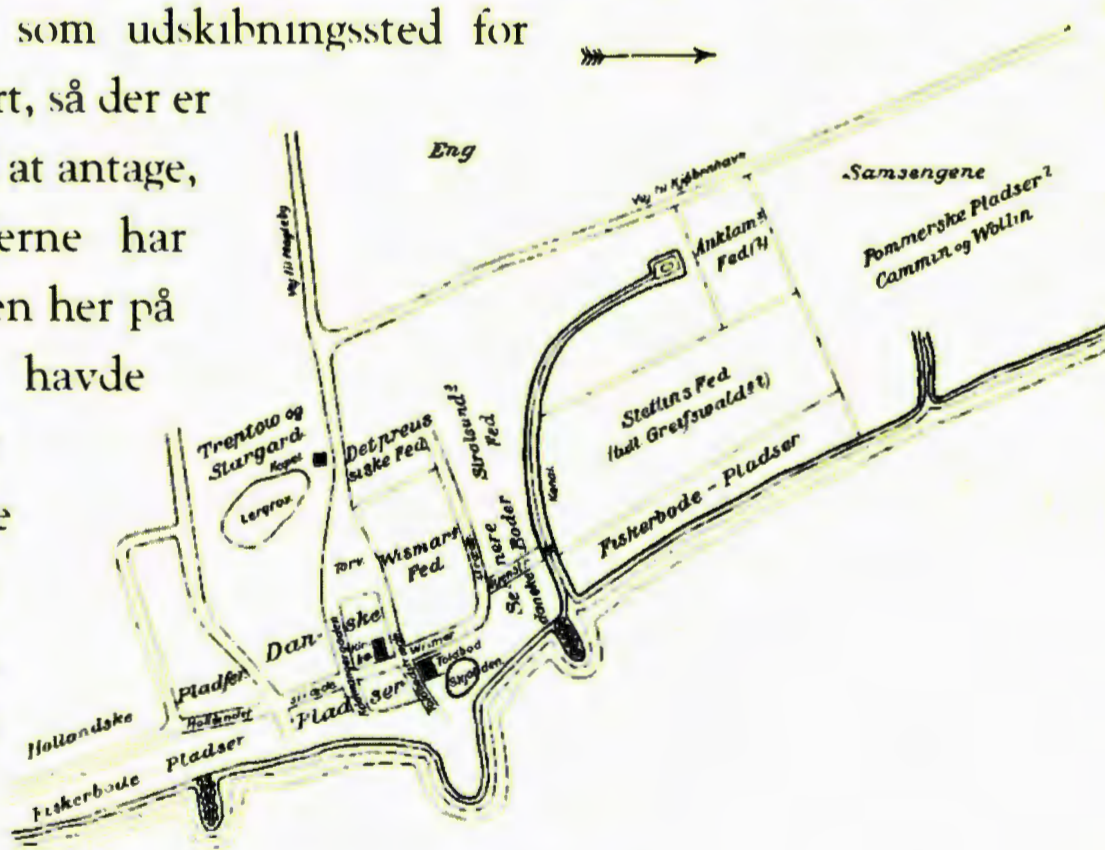
Men sildeeventyret og dermed også handelslivet ophørte et stykke ind i 1500-tallet. Årsagen hertil var nok ikke sildenes forsvinden fra Øresund, men snarere handelspolitiske ændringer i et forsøg på at bryde hansestædernes magt og bringe handlen over på danske hænder. Desuden ville man undgå konkurrencen til den nærliggende residensstad København. Samtidig aftog behovet for sild som fastespise på grund af reformationen.

En stille periode i Dragørs historie begyndte.

Tilbage blev kun nogle få fiskere, der blev bofaste i små lerklinede huse langs stranden. Til gengæld skete der betydningsfulde ting i landsbyen St. Magleby få kilometer borte. Her havde en gruppe hollandske bønder bosat sig omkring 1520. De var indkaldt af Christian II, som havde tanker om at reformere det danske samfund efter nederlandsk forbillede. Hollænderne var blevet tildelt meget favorable vilkår, der stillede dem langt bedre end andre bønder på Amager.

Disse hollændere var dygtige og stræbsomme folk, som kunne mere end at dyrke grøntsager. Deres privilegier strakte sig også til ålefiskeri omkring Amager og ned i Køge Bugt. Endvidere var de hjemmefra fortrolige med skudesejlad, og den tradition videreførte de her. De eksporterede saltede ål til Holland og England og heste til Nordtyskland. Dragør lå bekvemt som udskibningssted for denne eksport, så der er god grund til at antage, at hollænderne har anlagt havnen her på "øret". De havde også brug for at opretholde forbindelsen til Saltholm, hvor de om sommeren havde kvæg på græs og hvorfra mælkeprodukterne skulle fragtes over for at komme på torvet i København.

**Oversigtsplan
over Dragør-
lejet i middel-
alderen**

Hollænderne lagde også Dragør ind under deres styre, der var stærkt præget af hollandsk sprog, retsvæsen og kultur. To familier fra St. Magleby bosatte sig på de to gårde, der lå i Dragør, og det var hovedsageligt herfra, at byens fogder rekrutteredes. Først fra omkring 1700 fik dragørerne selv lidt efter lidt hånd i hanke med deres egne anliggender.

I 1611 var der 26 huse i Dragør, i 1677 var antallet vokset til 53 og omkring 1700 bestod byen af ca. 135 familier. Folk strømmede til og Dragør voksede. De mange tilflyttede skåninger - især efter den skånske krig i 1670'erne - satte sit præg på byen. Det var folk, som var utilfredse med forholdene hjemme, efter at Danmark i 1658 havde måttet afstå Skåne til Sverige. Der kom imidlertid også andre folk til Dragør. I slutningen af 1600-tallet kom især mange fra Hollænderbyen, som St. Magleby var kommet til at hedde. Der var i denne periode en markant udvandring af unge mennesker herfra, på grund

af at det amagerhollandske samfund ikke mere kunne skaffe plads til sit fødselsoverskud. Der var ikke gårde nok til dem alle. Disse unge medbragte ofte hjemmefra lidt kapital, som kunne investeres i huse og skibe.

Fra slutningen af 1600-tallet voksede Dragør støt og udviklede sig gennem de næste to hundrede år

**Kort over
Dragør, 1811**

til en driftig søfartsby. Hele 1700-tallet var en lang periode med stabilitet og god fremgang. I 1710 var her 6 små jagter og i midten af århundredet var antallet oppe på 66 skibe, hovedsagelig galioter, galeaser og jagter. Det var især indenlandsk fragtsejlads med brænde og korn til København, der var grundlaget for denne vækst, selv om også nogle sejlede i udenrigsfart. I slutningen af 1720'erne blev det nødvendigt at foretage en større udvidelse af havnen. Derimod mistede fiskerierhvervet sin betydning og genoplivedes først i slutningen af 1800-tallet.

Skippertiden, som denne periode i Dragørs historie benævnes, blev båret frem af den almindelige fremgang inden for søfart og handel i Danmark. I sidste halvdel af 1700-tallet var Dragør Danmarks største søfartsby næst efter København. I 1771 var her 92 hjemmehørende skibe - langt flere end havnen kunne rumme. Men søkrigen mod England 1807-1814 satte en stopper for denne storhedstid, idet en stor del af den dragørske flåde blev udslettet. Det forlød, at Dragør var den by i landet, der var hårdest ramt af krigen. Krigen gav dog mulighed for en hel ny fortjeneste. Som modtræk mod den engelske overmagt udrustedes armerede kaperskibe, der havde tilladelse til at opbringe engelske handelsskibe. Mange dragørsøfolk deltog i denne kaperfart og tjente gode penge, men var disse midler ikke blevet investeret i fast ejendom, mistede de deres værdi ved statsbankerotten 1813 og den deraf følgende depression.

Langsomt kom skibsfarten i gang igen, men sejladerne var ligesom i 1700-tallet baseret på brændetransport til København, selv om der ikke mere var den store fortjeneste heri. Så byen sakkede bagud i forhold til andre områder, f.eks. Svendborg og Fanø, og mange dragør-søfolk tog derfor hyre på skibe fra andre provinshyer og København.

Dragør set fra Nordre Mole. Malt af Henrik Strømberg, ca. 1950

I midten af 1800-tallet blev mange sejskibe billigt til salg på grund af de nye dampskibes tiltagende konkurrence. Samtidig skete der et opsving på det udenlandske fragtmarked, især med hensyn til kulleverancer til de nye jernbaner og jernstøberier. En del af Dragørs skipper så disse muligheder, og byen gik nu ind i sin sidste blomstringsperiode som søfartsby. I 1870'erne lå Dragør tonnagemæssigt som tredjestørste by efter København og Helsingør. Det var en periode, der blev kort men hektisk og som klingede ud i løbet af 1880'erne.

Nedgangstiden kom pludseligt og skånselsløst. Den blev forstærket af, at hele byens erhvervs- liv så udpræget var rettet mod søen. Ikke kun

den egentlige skibsfart blev berørt, men også de øvrige maritime erhverv i byen, nemlig lodseriet og bjergningsvæsenet.

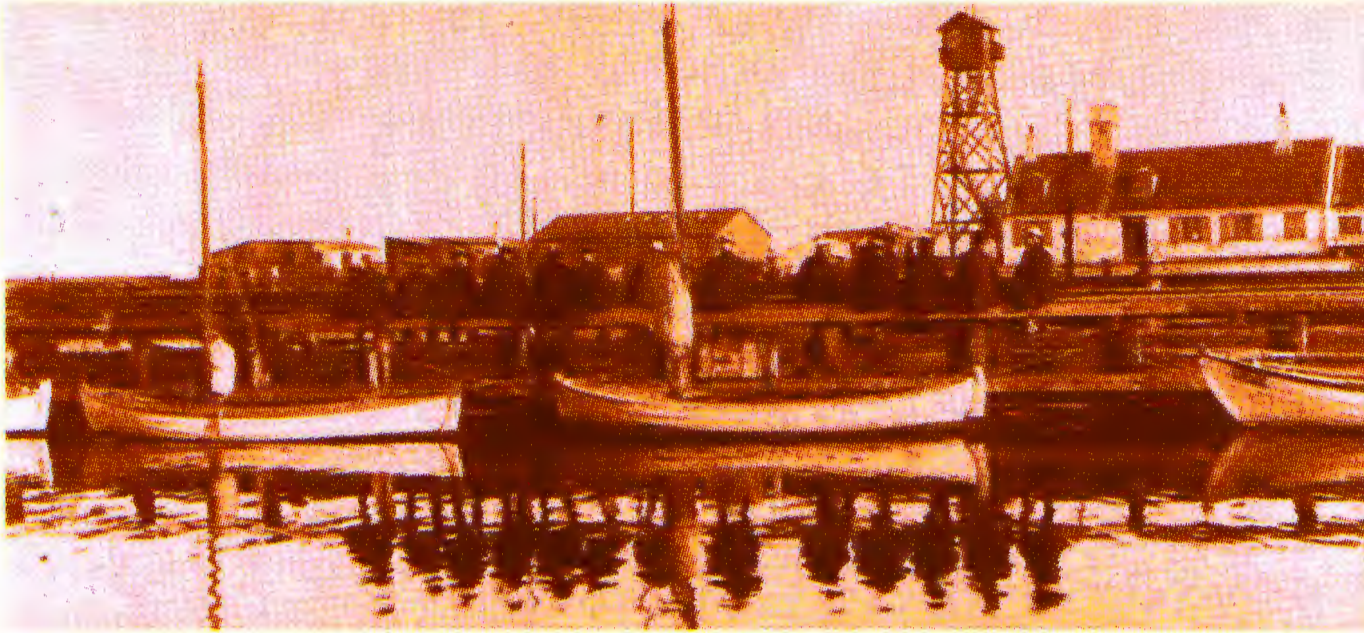
6 mand fra Dragør havde i 1684 fået privilegium på at lodse orlogsskibene gennem Sundet. Dermed grundlagdes Dragør Lodseri som det første i landet. Rettigheden gjaldt også lodsning af andre skibe. I midten af 1700-tallet var her 24 lodser, og i 1870'erne var antallet nået op på mere end 50. Herefter indtrådte en mærkbar nedgang, idet lodseriet påvirkedes af den tiltagende dampskibsfart sammen med farvandets bedre afmærkning. I 1906 var der kun 7 lodser tilbage. Siden den tid er det gået fremad igen. Dragør lodseri blev i 1984, kort efter 300 års jubilæet, sammensluttet med lodserierne i Helsingør og København.

Den anden af Dragørs maritime næringsveje var bjergning af grundstødte skibe. Dette var et selvskrevet erhverv for byen med sin beliggenhed ved et af de mest trafikerede farvande i verden. De specielle forhold her med smalle sejlrender omgivet af grundt vand og ofte stærk strøm med varierende vandstand har til alle tider givet risiko for strandinger og grundstødninger. Fra omkring 1700 kan man ane konturerne af et organiseret kommunalt, dragørsk bjergningsvæsen, som kom til at virke til 1910, hvor bjergningen helt havde mistet sin betydning. Bjergningsassistancen bestod hovedsagelig i at få det grundstødte skib losset, så det igen kunne komme fri. Hertil behøvedes organiseret hjælp i form af mandskab og fartøjer, hvilket dragørerne var leveringsdygtige i.

Alle i byen kunne deltage i disse bjergningsassistancer. Når et skib var observeret grundstødt, gik bytjeneren rundt i byen for at tude i hornet og råbe "til skibs", og folk strømmede til for at lade sig indskrive som deltagere. Alle, der havde indtegnet sig til bjergningsassistancen, fik andel i bjergelønnen, uanset om havaristen var kommet flot, inden hele bjergningsmandskabet var nået at komme i funktion. Bjergelønnen blev delt efter helt faste regler. Der blev forlods frataget en vis procent til by-, havne- og skolekassen. Resten blev fordelt mellem det deltagende mandskab - mandsparterne - og de deltagende både - læsteparterne. Det var ofte store indtægter, der tilflød byen, og de kom alle beboere til gode, idet de fattige og enkerne også blev betænkt efter særlige regler, foruden at byens offentlige udgifter gennem hele 1700-tallet og en stor del af 1800-tallet blev finansieret på denne måde.

I slutningen af 1800-tallet faldt indtægterne betydeligt, og det var igen udviklingen inden for skibsfarten, der var årsagen. Dampskibene gik ikke så ofte på grund som sejlskibene. Endvidere krævede de større fartøjer et mere avanceret materiel, end dragørbjergere var i besiddelse af. I Kastrup var der imidlertid i 1833 dannet "Em. Z. Svitzers Bjergnings Entreprise" - et selskab udstyret med det mest moderne grej i form af pumper, spil og dykkerudstyr. I 1866 blev Dragør Bjergningsvæsen, tvunget af omstændighederne, nødt til at indgå en kontrakt om samarbejde med Svitzer - en kontrakt som ved senere fornyelser hver gang forringede vilkårene for dragørbjergere.

*Gamle skippere
hygger sig ved
bolværket på
dampskibsmolen,
ca. 1910*

Med udgangen af 1909 ophørte samarbejdet mellem Svitzer og Dragør kommune. Bjergningsvæsenet overgik til det private "Dragør Bjergerlav", med hvem Svitzer indgik samarbejde.

Udover skibsfart, lodsning og bjergning var der kun få andre indtægtskilder i Dragør. De få småhandlende og håndværkere var uden økonomisk betydning. Blandt håndværkerne var der dog en gruppe, som skilte sig ud fra de andre. Det var blegerne. Dragør havde ved sin nære beliggenhed til vandet gode betingelser for at drive blegerivirksomhed. Her var sol og luft, vand og enge. På Dragørs enge syd for byen blev de lange ludkogte lærredsbaner spændt ud for under indvirkning af sol og luft at blive til fint hvidt lærred. "Solbleget ved Dragør" reklamerede københavnske strøgforretninger med omkring 1900. Blegeri var et erhverv, der gik i arv inden for bestemte familier. De første tilkendegivelser om blegerivirksomhed ved Dragør er fra midten af 1700-tallet. Det sidste lærred lå på bleg i 1939.

**Lærred spændt
ud til blegning
på Dragørs
enge, 1938**

Denne tradition for blegerierhvervet skal måske ses i sammenhæng med et andet vigtigt erhverv for Dragør, nemlig vævning. Søfolkenes koner havde lige siden begyndelsen af 1700-tallet en særlig tilladelse til at væve og sælge deres produkter. Denne tilladelse blev udnyttet optimalt. I 1743 var der således 166 væve i byen, og i begyndelse af 1800-tallet var der så godt som en væv i hvert hus, hvilket vil sige omkring 300. Der var god brug for den ekstra indtægt, som hustruen her kunne skaffe, når manden ofte var hjemmefra i en længere periode.

Væve-ekspertisen søgtes flere gange udnyttet ved fabriksdrift. Der blev således bygget en større vævefabrik i 1834 på hjørnet af Kirkevej og Stationsvej, men den fik kun en kort levetid. Endnu et væveri blev i 1865 bygget på St. Maglebys markjorder lige vest for Dragør. Her havde man mere held med sig. Det udviklede sig til et mindre industriforetagende og virkede lige til 1982. Bygningerne er i dag nedrevet på nær den ældste fabriksbygning samt virksomhedens tøndeformede kedelhus. Disse to gamle bygninger indgår som en

integreret del af det ældrecenter - "Wieder-
gården" - som er opført på stedet.

Søfartens pludselige ophør afløstes af en ny periode i Dragørs historie. Ganske vist henfaldt byen i stagnation, men samtidig skete der ting, som fik betydning fremover. I 1907 åbnede Amagerbanen. Det betød, at dragørerne nu kunne tage arbejde i København, men også - hvad der blev nok så betydningsfuldt - at københavnernes kunne komme til Dragør på udflugt og ferie. Dragør gik hermed ind i en periode som turistby. Det var imidlertid ikke det velstillede borgerskab fra København, der kom hertil. Det foretrak de nordsjællandske fiskerlejer omgivet af bakker med hølgende kornmarker. Noget sådant har Sydamerger aldrig kunnet tilbyde. Det var derimod de jævne solide københavnere, som flyttede hertil.

De lejede sig ind hos en dragørfamilie og fik overladt dens stuer, mens familien selv flyttede på loftet eller ud i udhuset. Det var folk, som ikke stillede store krav til luksushoteller, badepensionater og andre servicefaciliteter. Dette forhold skal man nok være glad for i dag. Det bevirkede, at byens udseende ikke ændrede sig væsentligt, selv om indbyggertallet næsten fordobledes hver sommer.

Ændringer skete dog. Nogle sommergæster valgte at bygge egne sommerboliger. Efterhånden erstattedes disse sommerhuse af hel-

**Søndagsturister
ved jernbane-
kiosken, 1910**

årshuse og blev til villakvartererne nord og vest for den gamle bydel. Midt i 1900-tallet udvidedes bebyggelsen - og dermed indbyggertallet - kolossalt ved opførelsen af almennyttigt boligbyggeri placeret i en ubebygget bræmme langs kysten syd for bykernen. Dette areal - Dragørs enge - havde byen købt i 1810 af St. Magleby og indtil 2. verdenskrig blev det benyttet af dragørerne til græsning og solblegning af lærred. Arealet var af St. Magleby blevet belagt med en servitut, der forbød anvendelse til byggeri og som først efter mange trakasserier blev ophævet i 1914, hvilket forklarer, hvorfor et så stort område fik lov at ligge ubebygget så længe.

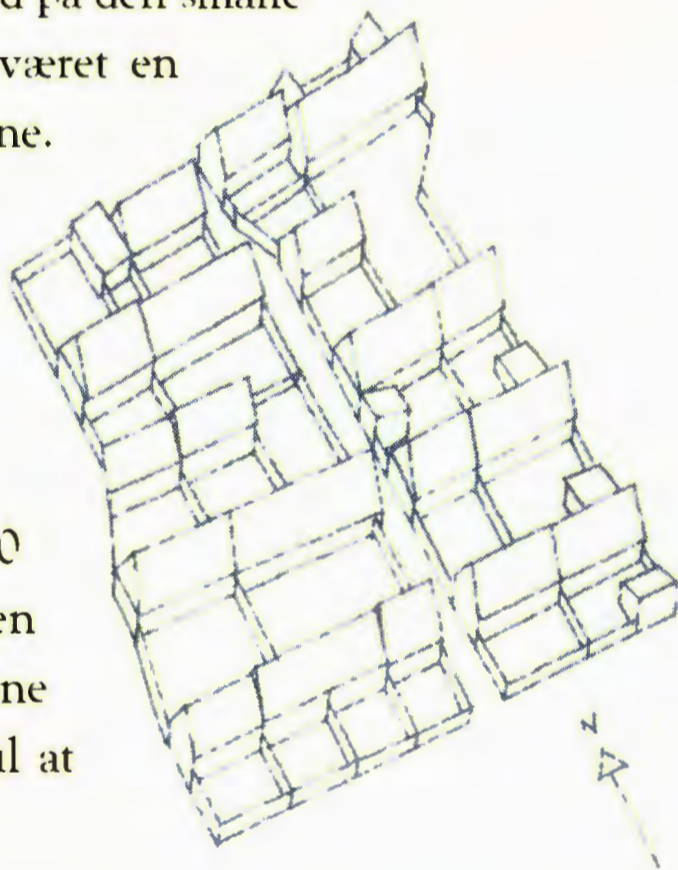
Dragør havde dermed sprængt sine rammer - de rammer som byen havde holdt sig indenfor i flere hundrede år.

Den gamle bydel var pr. 1.1.1997 beboet af 852 personer, hvilket svarer til ca. 7% af kommunens befolkning. Karakteristisk for bydelen er, at her er overvægt af ældre personer og dermed ikke så mange børn og unge mennesker set i forhold til kommunegennemsnittet. En hel del af de nuværende beboere har rødder i byen, idet de er efterkommere fra de oprindelige beboere. I 1982 viste en summarisk optælling, at omkring 60% af befolkningen i den gamle bydel var beboere, der i flere generationer havde beboet byen. Dette tal er dog faldet siden, idet det attraktive bymiljø har tilskyndet flere og flere "fremmede" til at erhverve dragørhuse med deraf følgende pres på huspriserne.

BEBYGGELSEN I DEN GAMLE BYDEL

DRAGØRS GAMLE BYPLAN er karakteristisk ved, at de enkelte huse er sammenbygget i rækker i øst-vestgående retning med haverne liggende mod syd i hele husets bredde. I det søndre skel ligger næste husrække med sine haver mod syd. Dette mønster giver gader i øst-vestlig retning med plankeværker mod nord og husrækker mod syd. Gaderne gennemskæres af stræder i nord-sydgående retning, hvor husene ligger gavl ved gavl forbundet ved plankeværker. Denne koncentrerede bebyggelse har sit udsping i byens beliggenhed på den smalle kyststrækning. Jord har været en mangelvare for dragøerne.

De omgivende arealer tilhørte gårdmændene på byens to gårde, og de sad hårdt på denne jord. Især i perioden 1730-1760 kæmpede dragøerne en kamp for nu og da at kunne erhverve en lille plads til at bygge sig et hus på.

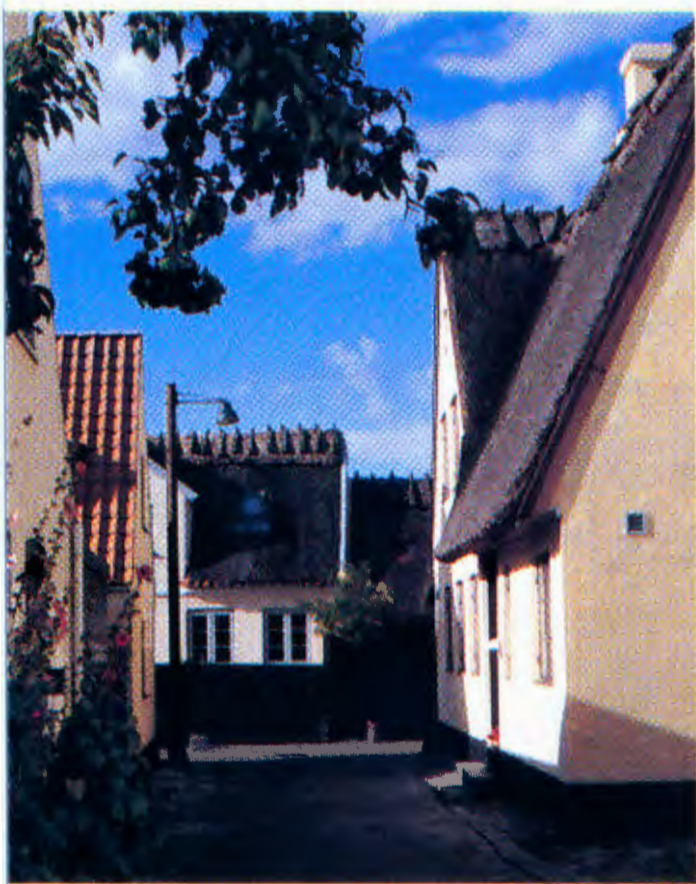
Dragørs bebyggelse udmærker sig ved en gennemført enkelhed både i byggeskik og konstruktioner. I første halvdel af 1700-tallet, hvor byen for alvor voksede, opførtes husene i bindingsværk med lerklining og stråtage, men mod århundredets slutning og lidt ind i 1800-tallet blev mange huse omsat i grundmur og forsynet med tegltage. Samtidig blev der bygget huse med et helt andet udseende - huse der senere har fået betegnelsen "skipperhuse".

**Typiske
karréer i
nord-sydlig
retning**

**Jens Eyberts
Plads 1**

Disse huse er opført af bygmester J.H. Blichmann og er karakteriseret ved at have en grundmuret teglhængt bygning i to etager, der ofte er sammenbygget i vinkel med en en-etages bygning. Denne byggeperiode faldt sammen med den økonomiske fremgang for Dragørs søfart i hele sidste halvdel af 1700-tallet, men stoppede som nævnt med Englandskrigen 1807-1814 samt statsbankerotten 1813. Den indtrufne stilstand i byggeriet varede til 1830'erne, hvor Dragør gik ind i sin sidste blomstringstid som søfartsby. En del huse

**Nordlige
ende af
Lodsstræde**

blev nu ombygget eller fornyet - bindingsværk omsattes i grundmur og teglsten erstattede strå. To storbrande i 1842 og 1852, hvor der hver gang brændte 18 huse, gav også anledning til en omfattende byfornyelse. Omkring 1890 var de gyldne tider igen forbi. Dragør magtede som nævnt ikke skibsfartens overgang fra sejl til damp, og da byens erhvervsstruktur var rettet i så høj grad mod søfarten, gik den helt i

stå. Der blev herefter ikke foretaget mere nyt byggeri - kun nødvendig vedligeholdelse. Dragør gik ind i en dvaletilstand. Derfor har byen i dag et "gammeldags" præg.

Det var dette gammeldags præg og denne ubørthed, der i slutningen af 1920'erne fascinerede byens unge doktor Poul Dich. For at bevare dette enestående miljø slog han til lyd for dannelsen af et fredningsnævn.

Dragør Fredningsnævn blev stiftet i 1934. Heri sad repræsentanter for kommunalbestyrelsens politiske grupper, foreninger der støttede bevaringstanken samt fagfolk fra administrationen. Nævnet skulle behandle alle byggesager i den gamle bydel. Dette samarbejde mellem politikere og borgere, der var interesseret i bevaring, førte frem til, at Dragør i 1964 som den første by i landet fik en bevarende byplanvedtægt, der siden er revideret flere gange frem til den nugældende bevarende lokalplan 25. Kommunens bevaringsplaner har været brugt som forbillede for andre byer. Nævnet fungerer i dag som Dragør Bevaringsnævn og har samme rådgivende funktion.

***Blichmann-dør,
Dragør Kro***

I bevaringsarbejdet lægges stor vægt på at fastholde den enkle byggeskik og styrke den lokale håndværkertradition. Byens kvaliteter knytter sig både til helheden, til byplanen og til det enkelte hus og dets detaljer. Bevaringsarbejdet består i det daglige af den kommunale forvaltnings vejledning i forbindelse med behandling af byggesager og ved spørgsmål om vedligeholdelse, herunder f.eks. tilskyndelse til traditionel kalkning af ydervægge og oliemaling af træpartier. Beboernes interesse for at bevare byen og dens huse gør, at den gældende lokalplans forbudsbestemmelser relativt sjældent bringes i anvendelse.

Den gamle bydel indeholder 76 fredede ejendomme, samt 5 på havnen, hvilket er den største koncentration af fredede ejendomme i en mindre by her i landet. Allerede i 1940 blev 39 huse fredet. Som noget helt specielt valgte man ved denne lejlighed at frede hele gade-strækninger for at bevare den byplanmæssige helhed.

Karakteristisk for det gængse dragørhus er den sorttjærede sokkel, hvorover står de vandskurede og kalkede ydervægge afsluttet med hvide gesimser. Det røde tegltag har opskalkning og hvidkalket rygning. Dertil kommer traditionelle sprossede vinduer, der er oliemalede.

***Hus med
traditionelle
sprossede
vinduer***

GADENAVNENE

DRAGØRS GADENAVNE er ikke så gamle, som man måske skulle tro. De stammer fra tiden omkring 1930, hvor man på denne måde ønskede at markere byens historiske fortid. Man valgte navne, der havde relationer til silde markedstiden og de hanseatiske stæder, som havde haft deres virke her: Stettinstræde, Lybækstræde, Wismarstræde, Stralsundstræde i den nordlige bydel, og i den sydlige ende Kampensgade, Deventergade, Zvtfensgade og Hollandsfed. Et fed var som tidligere omtalt en mindre afgrænset plads, hvor de forskellige hansekøbmænd havde rettighed til at handle.

Endvidere valgte man nogle gadenavne, der havde berøring til lokale erhverv og embeder: Skipperstræde, Lodsstræde, Vægterstræde, Bjergerlav, Bagergangen samt Bymandsgade, Byskriverstræde og Fogdens Plads. Andre navne relaterede sig til personer med en eller anden tilknytning til Dragør: von Ostensgade (birkedommer ved Amager Birk), Chr. Mølstedsgade (kunstmaler), Jens Eyberts Plads (skipper) og Jan Timmanns Plads (foged og gårdmand).

Før 1930 havde man gadenavne, som var blevet indført i begyndelsen af 1800-tallet. Det var formodentlig efter et krav fra højere myndighed. Man antog da nogle københavnske gadenavne. Det har vel været de eneste gadenavne den dragørske befolkning kendte til, og de kunne jo da også være meget gode. Derfor har Dragør haft gadenavne som f.eks.

**Vægter-
stræde 4**

*Nørregade set
mod vest*

St. Kongensgade, Gothersgade, Pilestræde, Store Brøndstræde og Badstuestræde. Af disse navne er enkelte ikke blev ændret i 1930: Magstræde, Nørregade, Vartovslængen, Stormgade, Strandgade og Slippen. Store Strandstræde ændrede navn til Strandstræde, og Badstuestræde (også kaldt Baststræde) ændredes til Badstuevælen. Endvidere blev Vognmagergade til Vognmandsgade, fordi der i henved hundrede år havde boet vognmænd i denne gade (1 nr. 4).

RUNDT I DRAGØR

RUNDT I DRAGØR

DET NATURLIGE UDGANGSPUNKT for en byvandring i Dragør er havnen, der gennem århundreder har været byens livsnerve. Havnen og det liv, der rørte sig her, var grundlaget for byens eksistens. Det var her indtægterne kom fra, og det var her man samlede, når skibet var oplagt for vinteren, eller når man var gået i land for godt. Endnu i dag er der liv og røre på havnepladsen, selv om det nu mest er lystbåde, der sysles med, og nu og da mødes gamle dragørere ved havnen for en lille passiar.

1. HAVNEPLADSEN

På Havnepladsen ligger en del bygninger med tilknytning til Dragørs fortid som søfartsby. Midt på pladsen står det lille beghus fra midten af 1700-tallet, hvor der blev kogt beg og tjære eller - for fremmede skibes vedkommende - lavet mad. At have åben ild om bord på skibene, når de lå i havn, var nemlig alt for brandfarligt og derfor forbudt.

*Huse på
Nordre Mole*

Lodstårnet

Nord for havnen ved begyndelsen af Nordre Mole ligger "Kolerabygningen", opført af søeta-ten under Englandskrigen 1807-1814 til brug for roflotillen, der var stationeret her. Bygningen har gennem årene været anvendt som kogehus, karantænehus, smedeværksted og anvendes nu som klubhus for en kajak- og roklub.

Det næste hus i rækken, "Karantænehuset", er opført i 1831, da en koleraepidemi truede syd-fra. Skibe, der kom fra Østersøhavne, som var mistænkt for at være ramt af epidemien, måtte have besætningen i karantæne her. Det samme gjaldt de lodser, der havde været i kontakt med fremmede skibe, som kom fra havne, der var besmittede. Senere i århundredet fik bygningen en fredeligere anvendelse, idet den indrettedes til tjenestebolig for den herboende tolder. Som sådan er den nedlagt, men er nu af Dragør kommune, der ejer bygningen, indrettet til lokaler for et par foreninger.

Den yderste ejendom på Nordre Mole er opført 1863 som pakhus. Her har Dragør Sejlklub i dag til huse. I det lille anlæg mellem de to huse står en mindesten for roflotillens kamp den 20. oktober 1808. Den dag gik 12 kanonbåde stationeret i Dragør til angreb på det engelske linieskib "Africa", der lå for vindstille mellem Malmø og Falsterbo. Kampen blev hård og blodig. "Africa" fik 70 kugler i agterspejlet og havde 9 døde og 53 sårede. Kun en opstået brise reddede det store skib, så det kunne hjerpe sig væk, men det var så ødelagt, at det aldrig blev til krigsskib igen. Kanonen, der ligger her i anlægget, eksploderede under kampen, hvor-

ved 5 danske matroser dræbtes. Roflotillen mistede ved denne træfning i alt 28 mand og havde 36 sårede. 25 af de faldne danske matroser blev den 24. oktober begravet på St. Magleby kirkegård, hvor der senere er rejst en sandstensstøtte over dem.

Det store anker, der hviler hen over mindsten og kanon, er fisket op i Køge Bugt og stammer fra et svensk 1800-tals skib. Det er sat som et minde over Dragørs glørværdige maritime fortid. Det kunne imidlertid også være et minde over de mange dragørske sømænd, som lå og fiskede efter "blinde" ankre ude på Sundet. Det var ankre, som forbisejlende skibe havde mistet, når ankertovet af en eller anden grund var sprunget. Disse opfiskede ankre måtte ikke sælges, førend de havde været tilbudt marinen, som selv bestemte, hvilken pris den ville betale for dem. Men dragørerne fristedes undertiden til ulovligt at sælge dem til andre, fordi de ofte kunne få mere for dem, end marinen ville give. Der er da også gennem tiderne faldet en del bøder i den anledning.

***Dragør Havn
med Strand-
hotellet i
baggrunden***

Den smalle midtermole, som krummer sig ud i havnebassinet syd for nordre mole, kaldes "Dampskibsmolen". Her lagde turistdamperen "Langeland" til på sommersøndage i 1890'erne, og københavnere på udflugt kunne nyde deres eftermiddagskaffe på byens forskellige beværtningsteder. Damperen udgik fra Københavns havn ved Børsbroen og anløb også Kastrup havn.

Dragør Museum

På den sydlige side af havnepladsen ligger en store bindingsværksbygning, der i dag rummer Dragør Museum. Huset er opført af byen i 1753. Det var da indrettet som smedehus med beboelse i den østre ende og som materielhus for havnen i den vestre ende. Her kunne bjergningsvæsenet opbevare sit grej. På loftet var i en periode indrettet sejlmagerværksted. Det var også her i byens hus, at man mødte op for at indskrive sig til bjergningen, efter at bytjeneren var gået byen rundt med sit horn og forkyndt, at der var "skib på grund". I 1800-tallet indrettedes her tillige forsamlingslokale, hvor byens råd kunne holde møder. Dette foregik indtil 1914, hvor et nyt rådhus beliggende nordvest for den gamle bydel (Stationsvej 5) blev opført.

Den snoede skorsten på tagryggen er fra slutningen af 1800-tallet.

Bygningen blev indrettet til museum i 1932. Her fortælles om Dragørs søfart, lodseri, bjergningsvæsen og andre erhverv som væveri og blegning. Åbent 1.5.-30.9., tirsdag-fredag kl. 14-17, lørdag og søndag kl. 12-18, samt i påsken og efterårsferien.

Lodshuset øst for museet huser Danmarks ældste lodseri, stiftet 1684. Bygningen, der er opført 1820, havde på tagryggen et åbent udkigstårn, så lodserne kunne holde øje med skibstrafikken i Øresund. Da Dragørfortet påbegyndtes omkring 1910, kom det til at spærre for det frie udsyn. Man lod derfor det 16 meter høje lodstårn bygge. Med nutidens moderne kommunikationsmidler har det ikke mere nogen praktisk betydning, men det er bevaret som en slags vartegn for byen.

Dragør Strandhotel ligger på Strandlinien midt for havnen. Det er et af de ældste beværtningssteder i Danmark og hed tidligere Gamle Kro. Her lå i middelalderen sildemarkedets herberg. Fra midten af 1600-tallet hed værten Svend Hansen Gyngge, og stedet var privilegeret kro med ret til selv at fremstille øl og brændevin. Svend Hansen stod på god fod med Frederik III, og for hoffet arrangerede han store svanejagter langs Amagers kyst. Hans slægt sad indtil 1788 som ejere af kroen. Da Amagerbanen åbnede 1907 blev navnet ændret til Dragør Strandhotel.

2. STRANDGADE

Fra Strandlinien kan man gå op gennem Strandgade. Hjørnehuset i røde sten på venstre

hånd (Strandgade 35) er "Kejserlodsens hus". Her boede lodsoldermand F.W. Møller, som i slutningen af 1800-tallet havde det faste hverv at være lods på "Nordstjernen" - den russiske zars skib - når zarfamilien skulle til familiesammenkomst i Fredensborg. Zar Alexander III, der var gift med den danskfødte kejserinde Dagmar, skænkede som tak lods Møller et guldur dekoreret med den russiske ørn i emalje.

Indgangen til Dragør Kro i Strandgade

Lidt længere oppe ad Strandgade bør man standse ved Dragør Kro. Det er et prægtigt bygningsanlæg, som byens store bygmester Johan Henrich Blichmann har æren for. Bygningskomplekset, der på bagsiden strækker sig helt hen til Kongevejen, er ombygget og nyopført i slutningen af 1700-tallet og første halvdel af 1800-tallet. Skiltet, der hænger ud over Strandgade, er til minde om en krobevilling, som i 1721 blev givet til byens daværende tolder. Ved indgangen på hjørnet af Strandgade og Magstræde ses den særprægede og smukke dørtype, som er skabt af Blichmann og som han anvendte i de fleste af de bygninger, han opførte. En del af disse døre findes stadig bevaret på deres oprindelige pladser, og de er alle forbavsende ens i deres udformning.

3. STRANDSTRÆDE OG HOLLANDSFED

Går man fra kroen mod syd, kommer man ind i Strandstræde, der er den gamle middelalderlige hovedfærdsåre. Ved Kampensgade slår den et knæk, og her kan man passende kaste et blik hen til det lille beskedne sted på det nordlige hjørne af Kampensgade og Strandlinien, hvor bygmester Blichmann havde sin bolig. Han havde imidlertid også en større ejendom til sit værksted i Stralsundstræde.

Videre ad Strandstræde passerer man nr. 8, der er et imponerende bygningsværk, som også er opført af J.H. Blichmann. Det trefløjede kompleks er bygget 1784 som bagergård for bager Peter Trockmann, hvis initialer står på facaden. Der lå vistnok også et bageri på dette sted i midten af 1700-tallet. I hvert fald har ejendommen lige til 1976 rummet et bageri, der populært kaldtes "På Trappen". Oprindeligt var hele anden etage indrettet til mellofter, hvortil melet blev hejst op ved hjælp af hejseværk i en luge i tagkvisten. Ejendommen er i dag indrettet helt til beboelse og udstykket i ejerlejligheder.

*Bagergården
mens der
endnu var
bageri, 1975*

Hollandsfed 2

Vil man opleve et af Dragørs små maleriske steder, kan man gå op ad Hollandsfed og passere Vægterstræde. Om den lille plads man kommer frem til, er der ikke meget at berette historisk set, men her er både hyggeligt og kønt. Inde i krogen (til venstre for huset Hollandsfed 4) får man et glimt af Trein Jylmands Gang - et af Dragørs små gænger. Den er en smutvej for beboere i den sydlige del af byen, hen til butikkerne på Kongevejen. Konen, der har lagt navn til gangen, boede her i nr. 4 i sidste halvdel af 1800-tallet.

Tilbage over pladsen og til venstre ad von Ostensgade når man igen frem til Strandstræde.

Trein Jylmands Gang set fra Hollandsfed

Lidt længere fremme på Strandstrædes østside ligger huse, der rummer elementer af meget gammel oprindelse. Dette gælder f.eks. husene på Deventergades sydside. Gennemgående kan det siges, at bebyggelsen her har sin oprindelse i begyndelsen af 1700-tallet eller måske tidligere, hvor den har stået som stråtækte, lerklinede bindingsværksbygninger, der i tidens løb er blevet ombygget lidt efter lidt til deres nuværende udseende.

I Deventergade blev der i 1942, ud for nr. 2, fundet 220 små sølvmonter fra en række nordtyske byer. De var slået i 13-1400-tallet og var

en hilsen fra sildemarkedstiden, hvor de hanseatiske købmænd hvert år kom til Dragør for at handle.

Strandstræde er i øvrigt typisk for de nord-sydgående stræder, hvor husene alle ligger med gavlen ud til gaden, og hvor plankeværkerne forbinder gavlene.

Den østlige side af Strandstræde er domineret af flere små smøger eller gænger - oprindeligt trillebørsstier, hvor man kunne komme ned til stranden med sit grej. Kun Zvtfensgade har en anselig bredde, beregnet til at man her havde mulighed for at komme ned til stranden - og tilbage igen - med en hest og vogn. Passage langs strandkanten - den nuværende Strandlinien - var nemlig ikke mulig, hvis man går mere end to hundrede år tilbage i tiden.

Et kig ned ad Zvtfensgade viser i nr. 4 og nr. 6 en stor Blichmann-ejendom, opført i slutningen af 1700-tallet for en skipperfamilie, men nu delt op i to beboelser. Overfor ligger "Tulipanhuset", som har navn efter, at gaden tidligere hed Tulipangade. Bemærk husets vinterdør, der sidder foran den rigtige hovedindgangsdør.

Den vestlige side af Strandstræde (nr. 25-31) afviger her fra den netop omtalte gamle dragørske byggeskik med gavlene placeret ud

Strandgangen

til strædet. Disse huse er opført på et tidligere ubebygget haveareal i 1870'erne, hvor man ikke har taget det så nøje. Så er næste hus, nr. 33A opført 1961, i bedre overensstemmelse med traditionen.

Strandstræde 33B er derimod et godt eksempel på byggeskikken i 1700-tallet med stråtag, trægavl, bindingsværk og mindre dele af den oprindelige lerklining. Flere småhuse på den modsatte side af gaden er eksempler på boliger for de ikke få fiskerfamilier, der førhen hørte hjemme her. I nr. 28 var der i slutningen af 1800-tallet dansestue - den tids diskotek, hvor ungdommen morede sig og fik en svingom til Lars Ols' violinspil. Han var sømand og boede her med kone og ni børn. Når der var dans, blev møblerne sat på loftet. Folkeviddet kunne fortælle, at man rev tapetet af væggene for at skaffe mere plads.

***Sydligende af
Strandstræde***

*Østlige side af
Fogdens Plads*

4. FOGDENS PLADS

Fra Strandstræde kan man dreje op ad den smalle Bymandsgade og komme frem til Fogdens Plads - en af byens små kønne pladser. Huset i nr. 2 er endnu et af Blichmanns bygningsværker - et af de såkaldte skipperhuse fra slutningen af 1700-tallet. Det er en to-etages bygning med facade ud mod pladsen og med en lang en-etages fløj vinkelret herpå. Umiddelbart ved siden af - Lodsstræde 8 - ligger et hus, hvor man har forsøgt at genskabe stilen i moderne udførelse. Huset er opført omkring 1960.

Den næstsidste foged i Dragør - Isbrandt P. Schmidt der virkede 1870-1901 - boede i huset Fogdens Plads 7 og har dermed givet navn til pladsen. Her mødte i den sene aften byens fire vægtere for at melde sig til tjeneste. Under nattesangens ture lød vægtersangen hver hele time, men da Dragør var blevet til en landliggerby, følte en del af disse sommergæster sig generet af denne nattesang, hvorfor den blev indstillet.

Vægterne kunne også bestilles til at vække søfolk, der skulle tidligt op, og de kunne yderligere melde vindretningen. Om dagen fejede de byens rendestene.

Bemærk ringen i muren. Her kunne man tøjre sin hest, når man havde ærinde til fogden.

*Vestlige side af
Fogdens Plads*

***Kikkenborg,
Lodsstræde 15***

5. LODSSTRÆDE

Når man fra Fogdens Plads kommer ind i Lodsstræde, ser man på venstre hånd - nr. 15 - et stort hus fra slutningen af 1700-tallet. På tagryggen ses en "kikkenborg", formodentlig påbygget omkring 1880. Disse kikkenborge genfindes andre steder i byen og stammer alle fra perioden omkring 1870 til begyndelsen af 1900-tallet. Kikkenborgen, der også kendes fra andre danske søfartsbøer, virkede som et lille udkigstårn, hvorfra man kunne sidde med sin kikkert og følge med i, hvad der foregik på havnen og hvilke skibe, der passerede ude på Sundet. I ejendommen var der i begyndelsen af 1900-tallet indrettet en privat realskole.

Hvor Lodsstræde slår et knæk, ligger til højre bygningerne til gården "Pedersminde" - ikke en af de to oprindelige landbrugsejendomme, men en skippergård opstået i 1700-tallet og i begyndelsen baseret på jordbrug i Maglebylille, en landsby der lå nordvest for Dragør, men som nu er opslugt af lufthavnen. Gårdens ejere har således levet dels af landbrug og dels af skibsfart med hovedvægten på rederivirksomhed. Stald- og ladebygning er nyopført efter en brand i 1936. Kun stuehuset til venstre for porten er tilbage af den gamle gård. I porten er opsat en tavle med årstallet 1764 og ejerinitialerne: "PSS LJI", der står for skipper Pieter Simonson og hans hustru Leudo Jansdatter. Det er den samme slægt, der har ejet denne gård i mere end to hundrede år, idet de nuværende beboere er efterkommere efter denne Leudo

Jansdatter. Tavlen er tillige smykket med Frederik V's monogram omgivet af to svævende hasunengle.

*Tavlen i porten
til Lodsstræde 4,
1973*

6. SKIPPERGANGEN OG SKIPPERSTRÆDE

Tilbage fra Lodsstræde til Fogdens Plads går man straks til højre. I pladsens nordvestlige hjørne går man ind i Skippergangen og ender ude i Skipperstræde.

Denne lille gænge var for omkring hundrede år siden en åben kloakrende. Den forbandt den dybe hovedrendesten, der løb gennem den nordlige ende af Skipperstræde med en tilsvarende rende langs vestsiden af Fogdens Plads.

*Den åbne rendesten
i Skipperstræde,
ca. 1900*

***Snadrende gæs
for enden af
Sønderstræde,
ca. 1900***

Herigennem løb en væsentlig del af byens hus-spildevand, som herefter fortsatte videre mod syd til Rønne Allé, hvor den forenede sig med en anden rende for til slut at munde ud i stranden. Disse åbne render var tilholdssted for byens snadrende gæs og ænder. I sommervarmen duftede de just ikke af roser og lavendler, og i regnvejr flød de over alle bredder.

Fra Skippergangen går man mod syd til Bymandsgade. Her i Skipperstræde ser man et smukt eksempel på Dragørs gamle byggeskik, hvor husene ligger gavl ved gavl forbundet ved plankeværker.

***Karrebæksposten i
Sønderstræde***

7. SØNDERSTRÆDE OG RØNNE ALLÉ

Til højre ad Bymandsgade når man frem til krydset Bymandsgade/Sønderstræde. Her står "Karrebæksposten" som den sidste gamle vandpost, der indtil 1907 sammen med 8 andre jernposte forsynede beboerne med vand. Den har navn efter spækhøker Niels Mortensen Karrebæk, der boede i Sønderstræde 11 i slutningen af 1800-tallet.

*Sejlskib passerer
Dragør, 1937*

Går man til venstre nogle få skridt hen ad Sønderstræde, står man på Rønne Allé, som helt op til begyndelsen af 1900-tallet var byens sydgrænse. Dengang hed den Sydgrønningen. På den anden side lå engene, som Dragør havde købt af St. Magleby i 1810 og som gav mulighed for, at beboerne kunne have nogle køer og heste på græs foruden de mange gæs, som byen efterhånden blev kendt for.

*Dragør set fra
vest, 1890*

Her var vidt udsyn, og her stod Dragørs drenge i 1800-tallet og talte forbisejlende skibe ude på Sundet, akkurat som drenge i midten af 1900-tallet kunne stå og tælle forbikørende biler. Én talte barker, en anden brigger og en tredje skonnerter. De var ofte i stand til at kende de enkelte fartøjers nationalitet ud fra små variationer i skrog og rigning.

På begge sider af Sønderstræde - fra hjørnet af Fogdens Plads til hjørnet af Blegerstræde - ligger ud til Rønne Allé fire større dragørhuse i én række. De er alle opført i 1750'erne for dragørskippere. Der har i årenes løb været foretaget større eller mindre ændringer, men spor af oprindeligt bindingsværk kan ses på flere af husenes nordsider - tydeligst på huset Sønderstræde 13.

Fortsætter man mod vest ad Rønne Allé, kommer man frem til Blegerstræde.

Blegerstræde

8. BLEGERSTRÆDE

Huset i nr. 9 på det vestre hjørne er opført i 1860 som skolebygning og har på østgavlen et opbyggeligt vers.

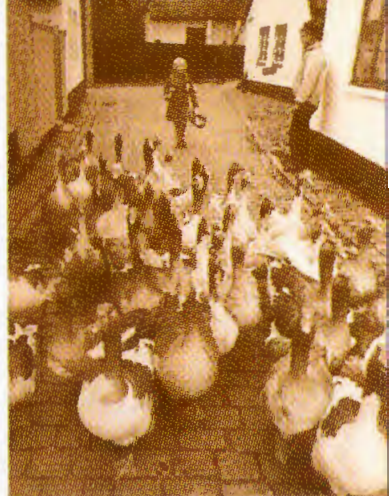
Blegerstræde var tidligere præget af det specielle erhverv, blegning af lærred, og husede flere familier med tilknytning til denne beskæftigelse - i nr. 5, 12 og 16. Udhuset til nr. 12 på hjørnet af Bymandsgade er et karakteristisk blegehus eller "bygehus", hvor lærredet blev behandlet. Huset er højt for at kunne rumme den høje bygetønde, hvor det ublegede lærred

- enten det var hjemmevævet eller leveret fra forretninger inde i København - blev kogt i lud. Derefter blev det kørt ud i stranden og skyllet, hvorefter de lange stofbaner blev spændt ud til solblegning på engene syd for byen. Denne proces blev gentaget flere gange og var et meget tungt arbejde.

Længere fremme i nordlig retning udvider Blegerstæde sig til en lille plads, som for nylig har fået navnet "Dr. Dichs Plads". Den har fået navn efter byens gamle doktor og æresborger, Poul Dich (1895-1990), som grundlagde Dragør Museum og var initiativtager til Dragør Bygningsfredningsnævn.

Her har imidlertid ikke altid været en plads. Tidligere lå her to private grunde, som er overtaget af kommunen og udlagt til gade-areal. Det oprindelige gadeforløb afspejler sig stadig i brolægningen. Med ryggen til pladsen inde i krogen ligger et lille beskedent lerklinet bindingsværkshus. Det er ikke ændret væsentlig i det ydre - bortset fra kvisten - siden dets opførelse, formodentlig engang i første halvdel af 1700-tallet, og det er utvivlsomt den første bebyggelse på denne grund.

I ejendommen Dr. Dichs Plads 2 har der indtil for få år siden været drevet gåseavl. Den lille

**Gåsegang i
Blegerstræde,
1950**

**Dr. Dichs
Plads set fra
Blegerstræde**

**Dragørs
"nationalfugl"**

lem i plankeværkets nederste højre hjørne er beregnet til, at husets gæs her frit kunne passere igennem. Gæssene tilbragte hele sommeren på Saltholm og kom først tilbage til Dragør i august.

I huset på hjørnet af Dr. Dichts Plads og Chr. Mølstedsgade (Dr. Dichts Plads 1) fødtes marinemaleren Chr. Mølsted (1862-1930), og her boede han hele sit liv. Han havde atelier i det lille hus ved siden af, hvor der i dag er indrettet museum for hans billeder. Her malede han sine kendte marinehistoriske billeder, hvoraf flere hænger på museet på Frederiksborg Slot. Mølstedes Museum har åbent 1.5.-30.9. lørdag-søndag kl. 14-17.

9. JENS EYBERTS PLADS

Få skridt henne kommer man til Jens Eyberts Plads. Det er et malerisk torv, der med sin gamle bebyggelse danner en harmonisk helhed. Pladsen domineres af to velbevarede 1700-tals ejendomme, nr. 3 og nr. 6. Den sidste ejedes af skipper Jens Eybert (1756-1811). Bindingsværkskvisten er forsynet med lem og hejseværk. Jens Eybert havde en jagt "Rosen", hvormed han fragtede brænde fra provinsen til

**Vestlige side
af Jens
Eyberts Plads**

København. En af hans stuer med indbo er overført til Dragør Museum. Ejendommen blev stærkt ødelagt ved en brand nytårsnat 1975-1976, men er igen istandsat. Udhuset langs pladsen indeholdt tidligere kostald.

10. VON OSTENSGADE

Jens Eyberts Plads 1 på hjørnet af von Ostensgade er et Blichmann-hus, opført i slutningen af 1700-tallet. Dengang var her urtekramhandel, der blev drevet af skipperkone Sidse Hans Svane på en bevilling, som hun havde overtaget efter sin moder, Bodil Jacobsdatter.

Denne smukke ejendom blev kun delvis beskadiget ved den frygtelige ildebrand, som 1 maj 1842 lagde hele den vestlige ende af von Ostensgade i ruin. En sindsforvirret kone, der boede i Slippen 3 på det modsatte hjørne, satte ild på sit hus. En kraftig øst-nordøstlig vind fik hurtigt ilden til at brede sig, og 18 huse i von Ostensgade og den nordlige side af Chr. Mølstedsgade blev lagt i aske. En indsamling til fordel for de brandlidte fandt støtte fra både høj og lav. Således gav kongen 200 rdl., dronningen og enkedronningen hver 100 rdl. og fra Niels Nielsen ude i Rødovre kom der 3 skilling.

Det store, særprægede hus, "Volmerhus", på hjørnet af Slippen blev opført nogle år efter branden. Her har frem til 1972 været høker og købmandsforretning.

*von Ostensgade
set mod øst*

11. BJERGERLAV

Fortsætter man hen ad Slippen, kommer man til den lille gade Bjergerlav, som også er blevet raseret af en påsat brand, og det er endda ikke

Bjergerlav

så længe siden. I april 1988 blev der sat ild til 10 stråttækte huse i Dragør. Særlig slemt gik det ud over husrækken Bjergerlav 5, 7, 9 og 11 - 4 små huse fra midten af 1700-tallet, som hovedsagelig har huset småhåndværkere. Husene er genopført i deres oprindelige skikkelse.

Bjergerlav kaldtes i gamle dage for Sladregaden, fordi Dragørs

koner ofte samledes oppe ved Vestgrønningen, hvor de kunne holde øje med deres gæs, som gik på græsset her - nå ja, så kunne de jo samtidig passende udveksle nyheder om, hvad der foregik i byen. Maleren Carl Wentorf har i et genrebillede fra 1880'erne skildret denne situation.

"Sladregaden".

**Malt af Carl
Wentorf, ca.
1895**

12. VESTGRØNNINGEN

Vestgrønningens boulevardlignende bredde er ikke et resultat af dragørernes fremsyn på det trafikale område, men derimod et massivt krav gennem 1700- og 1800-tallet fra byens lodser. De forlangte det nærmeste areal vest for Dragør friholdt for alt byggeri, således at de uhindret kunne navigere efter nogle piletræer, der stod i et vænge nord for byen. I 1780'erne blæste træerne omkuld og blev erstattet af 2 lodsmærker, der fik navnet "Pilemærkerne". Det vestre pilemærke blev i 1878 erstattet af det høje fyrtårn (ved vandværkets grund mellem Stationsvej og Øresunds Allé), mens det østre først forsvandt i begyndelsen af 1900-tallet. De 2 pilemærker blev populært kaldt "Manden" og "Konen".

Sadolins Hus, den store ejendom Vestgrønningen 18-20 - mellem Bjergerlav og Strandgade - rummer byens bibliotek. Den søndre ende ved Bjergerlav samt den midterste del er opført i 1934 for direktør G. A. Sadolin, mens den nordre del med en længe ud mod Strandgade er et gammelt Blichmann-hus, der er indgået i komplekset. På trods af en aldersforskel på næsten halvandet hundrede år må man sige, at den gamle og den nye del af bygningskomplekset harmonerer smukt sammen. Indgangspartiet i nr. 18 har den karakteristiske Blichmann-dør, som findes flere steder. På facaden ovenover står med smedejernsbogstaver: "CJ 1811 SJ", der viser tilbage til skibsreder Carl Jansen Jans, som i 1811 erhvervede huset, samt "ES 1934 GS" der er ægteparret Sadolins initialer.

Frikvarter på Vestgrønningen. I baggrunden den "gamle gule skole", ca. 1900

Her på hjørnet af Vestgrønningen og Strandgade kan man passende kaste et blik over på den vestre side af Vestgrønningen. Der ligger - i hver sin stilart - Dragør skoles tre bygninger. Dragørs skolevæsen har siden begyndelsen af 1700-tallet og helt op til nyere tid i lange perioder haft problemet med for mange børn og for få skolepladser. De to ældre bygninger er "den lille røde skole" fra 1891 og "den grå skole" fra 1920. Den store rødstens skolebygning er fra 1955, og fløjen ud mod gaden ved busstoppestedet ligger lige på det sted, hvor byen i 1741 opførte en ny og efter den tids forhold meget større skole, men denne "gamle gule skole" blev nedrevet i 1954 - den lå i vejen for fremskridtet.

13. NYBY OG BLUSHØJ

Har man lyst til at forlænge sin byvandring en smule, kan man tage et svinkeærinde over til Nyby. Går man gennem smøgen syd for den lille røde skole, kommer man til bydelen Nyby, som blev opført efter den tidligere omtalte brand i 1842. De brandlidte fik tilbudt gratis byggegrunde her uden for byen, og en del valgte at bygge ude på den bare mark, mens andre hellere ville genopbygge inde i byen på deres brandtomt.

Mod syd ad Nyby passerer man på hjørnet af Kastanie Allé et tidligere alderdomshjem opført af Dragør Borgerforening i 1911. Skråt overfor, på det sydvestlige hjørne af Kastanie Allé, ligger "Elisenborg", som i dag er indrettet til ungdomsklub. Huset er muligvis opført af bygmester Blichmann i 1776 for rebslager Andreas Nielsen, efter at hans tidligere rebslagerhus, som må have ligget ved Bjergerlav, var nedbrændt. Dragørs beboere forlangte herefter, at han flyttede uden for byen. Ejendommen fungerede siden i en lang årrække som bolig for byens tolder. I perioden 1847-1910 ejedes den af Dragørs store skibsreder, H.N. Jeppesen og hans enke, der var bedsteforældre til skibsrederne A.P. Møller og Hans Isbrandtsen. I første halvdel af 1900-tallet var her traktørsted og restauration.

Sydvest for Elisenborg ligger Blushøj, der er en gammel bronzealderhøj. Det er nok her, at den københavnske borger Rasmus Olufsen i 1558 fik ret til at drive blusseri. Han skulle blusse for fiskerne ved de årlige høstfiskerier.

Nyby set fra sydøst, 1890

**Dragør
Sangforening
på Blushøj**

Påskedags formiddag summer Blushøj af glade barnestemmer. En gammel tradition med at trille påskeæg holdes nemlig stadig i hævd. Flot dekorerede hårdkogte æg trilles og kastes ned ad højen, hentes op igen og får endnu en tur, så længe de kan holde sammen. Børnene morer sig, mens ledsagende forældre og bedste-forældre ser på.

Pinsemorgen kl. 7 lyder her herlig korsang. Fra toppen af Blushøj holder Dragør Sangforening hvert år en lille koncert, som overværes af et stort publikum. "I Østen stiger Solen op" hører til mandskorets mest populære numre.

**Tøndedronnin-
gen 1998**

Fastelavnssøndag kl. 16 afholdes her på Engvej foran Blushøj den årlige fastelavnsridning. Efter tøndeslagningen kåres årets tøndekonge, hvis det da ikke er en tøndedronning, hvilket kun sker i Dragør, hvor pigerne har lov at ride med. Det må de ikke i St. Magleby. Her rider man til tønden fastelavnsmandag kl. 16.

Omkring Blushøj trives traditioner således i bedste velgående. Det var også her, at en gruppe fremsynede mennesker - foreningen "Dragørs Fremme" - i 1887 begyndte at plante træer og etablere et anlæg for at forskønne byen og gøre den mere attraktiv. De ville kort sagt gøre en indsats for at skaffe turistindtægter til Dragør. Foreningen har ved siden af Blushøj sat et minde over dette initiativ. Området dannede i en lang årrække baggrund for de årlige "anlægsgester", som skaffede midler til fore-

ningens fortsatte virke med hensyn til at beplante og forskønne byen og dens omgivelser. En del af dette anlæg blev i 1940'erne lagt til Dragør kirkegård i forbindelse med en udvidelse af denne.

Mod nordvest skimtes imellem træerne Dragør kirke, som blev indviet i 1885 under overværelse af hele den kongelige familie. Før den tid måtte dragørerne gå til St. Magleby for at komme i kirke.

Men lad os vende tilbage til, hvor vi kom fra - til biblioteksbygningen ved hjørnet af Vestgrønningen og Strandgade.

14. BADSTUEVÆLEN

Fortsætter man tilbage ad Strandgade og drejer til venstre ved Dragør Borgerforenings bygning, kommer man frem til Badstuevælen - en anden af byens kønne pladser.

Badstuevælen har sin uregelmæssige form, fordi der engang har været lergrav. Herfra hentede beboerne byggematerialer til de lerklinede huse, og som sådan fungerede den til

Badstuevælen

langt op i 1800-tallet. Ordet "væl" er en gammel hollandsk benævnelse for et vandhul.

Rundkredsen med kampesten i pladsens sydvestlige hjørne er ikke et gammelt tingsted.

**Milepælen
på Kongevejen,
1981**

Den er etableret i 1920'erne af foreningen "Dragørs Fremme" som et led i byens forskønnelse.

Badstuevælen 6 er nyopført i 1864 af den hjemvendte guldgraver Svend Jensen Kjæmpe. Han lod huset bygge til sine to søstre, og for at markere den gode gerning lod de i en glastrude over døren ætse husets navn "Broders Gave". Ruden er dog senere gået tabt.

Husene nr. 8 og nr. 12 er bygget i 1790'erne af bygmester J.H. Blichmann.

15. KONGEVEJEN

For enden af pladsen kommer man ud på byens gamle hovedfærdsåre - Kongevejen. Den blev brolagt i 1790. Her står en gammel milepæl, som bærer Christian VII's monogram. Den fortæller, at der er 1 1/2 mil til København. Det var der i hvert fald i 1789, da den blev opstillet.

Kommandørboligen, Kongevejen 11, der i dag rummer apotek og boghandel, er på facaden smykket med rigsvåbenet i relief. Det pompøse navn stammer fra en periode i 1800-tallet, hvor ejendommen fungerede som toldforvalter- og lodsinspektørbolig.

Den lille plads foran Brugsens bygning har for nogle år siden fået navnet Neels Torv efter den første kendte ejer af den bondegård, der indtil 1960 lå på det sted, hvor Brugsen er beliggende. Neel, der formodentlig var født i Holland og kommet til Amager som lille pige, var i 1574 enke og overdrog da denne gård - senere kaldt Kongevejsgården - til sin svigersøn. Hun og hendes familie danner dermed begyndelsen til en stribe af hollandske ejere på Kongevejsgården og på Dragørgård på den anden side af Toldergade. De var alle sammen mere eller mindre i slægt med hinanden, og de blev på den måde nogle meget nærværende repræsentanter for det hollænderstyre i St. Magleby, som dragørerne i flere hundrede år var underlagt.

I middelalderen lå her en kirkebygning tilhørende Gråbrødre Kloster i København.

***Kongevejsgården,
ca. 1920***

16. JAN TIMANNS PLADS

Få skridt fra Neels Torv ligger Jan Timanns Plads, opkaldt efter fogden Jan Pedersen Timann (1683-1749), gårdmand på Kongevejsgården. Her ved denne plads lå avlsbygningerne til Dragørgård, den anden af de to hollændergårde. I den tidligere kostald har Dragør Bio siden 1929 været beliggende.

17. STAKHAVEN

Fortsætter man hen ad Lybækstræde, møder man på højre hånd et højtbeliggende areal, Stakhaven. Dette område har i flere hundrede år henligget ubebygget. Nationalmuseet foretog i 1973-1975 en udgravning og fandt 5 byggeperioder dækkende tiden fra ca. 1350 til ca. 1620. Her fandt man bl.a. resterne af 3 huse beliggende med gavlenderne ud til et brolagt stræde, som kan være identisk med det "Nyenstræde", som blev omtalt i 1561, hvor Frederik II forærede slotsfoged Christoffer Mogensen 3 byggegrunde her.

**Lokalarkivar
Sv. Jans og muse-
umsinspektør
N.-K. Liebgott
ved udgravningen
i Stakhaven, 1973**

Det ene af husene har været et stort, anseligt bindingsværkshus med kælder og fornemt udstyret med bemalede vægge, dekorerede vinduesglas og kakkellovn med glaserede kakler. Man kan gætte på, at dette fornemme hus har været anvendt af slotsfogden som modtagelsessted for fremmede, fyrstelige personer, der er ankommet ad søvejen og landsat i Dragør. Her har de kunnet hvile ud under standsmæssige forhold efter en anstrengende sørejse, inden deres mere officielle modtagelse inde i København kunne finde sted.

Lybækstræde blev i 1852 raseret af en brand. Alle huse nedbrændte og ilden bredte sig til huse i Wismarstræde og Stettinstræde.

Lybækstræde

Bag husrækken i Vartovslængen for enden af Stakhaven løb i sildemarkedstiden en gravet kanal, senere kaldt "Løkkerenden". Ad denne kanal har man med fladbundede pramme kunnet fragte de store sildefangster ind i landet til boder og telte, hvor rensning og saltning har fundet sted. Endnu for hundrede år siden kunne denne kanal påvises som en smal grøft, der siden er blevet opfyldt. Der er i villakvarteret nord for den gamle bydel fundet en del genstande fra sildemarkedstiden - bl.a. øltønder og rhinske ølstobe. Nationalmuseet gravede i dette område i 1890'erne.

Man kan gå tilbage ad Stettinstræde - den gamle Nyenstræde - til Jan Timans Plads og Toldergade.

18. TOLDERGADE

Ned ad Toldergade passerer man biografbygningen - den gamle avlsbygning til Dragørgård, hvis murværk er sikret med støttestøtter. Og længere henne får man et blik ind til gårdens stuehus, der stammer fra 1872.

*Østlige ende
af Toldergade*

I Toldergade 6 ligger ejendommen "Blå Hane". Her lå indtil begyndelsen af 1600-tallet Dragørs toldsted, hvortil indtægterne fra de store silde-markeder indgik. I 1651, hvor sildemarkeds-tiden for stedse var forbi, blev toldboden med tilhørende grund overdraget den tidligere omtalte Svend Hansen Gyngge, værten på den overfor beliggende kro. I sin ansøgning fremførte Svend Gyngge, at han ville lade stedet bebygge, så "når Hans Majestæt drager på jagt, at Hans Majestæt da der kunne logere". Han stod som tidligere omtalt på god fod med Frederik III.

Og så står man igen ved Dragør havns nordre mole, hvor det hele begyndte engang i middelalderen. Her på "øret", hvor man kunne "drage" - eller trække - skibene op, og hvor hollænderne byggede en havn, som blev den krumtap, hvorom det meste af byens historie har drejet sig.

OVERSIGTSKORT

1. Havnepladsen
2. Strandgade
3. Strandstræde og Hollandsfed
4. Fogdens Plads
5. Lodsstræde
6. Skippergangen og Skipperstræde
7. Sønderstræde og Rønne Allé
8. Blegerstræde
9. Jens Eyberts Plads
10. von Ostengade
11. Bjergerlav
12. Vestgrønningen
13. Nyby og Blushøj
14. Badstuevælen
15. Kongevejen
16. Jan Timanns Plads
17. Stakhaven
18. Toldergade

1:3.000

BYVANDRING I DRAGØR